

Bijlage 3. Programma Economie, arbeidsmarkt en onderwijs

Coördinerend portefeuillehouder	Bart Crouwers (gemeente Vlist)
Ambtelijk verantwoordelijke	Herman Romeijn
Programmacoördinatie	Hennie Bouwens (ISMH), Iris Steenvoorden (K5-gemeenten), Joke Timmers (gemeente Gouda)

INLEIDING

Economie en arbeid in Midden-Holland

Midden-Holland ligt in het Groene Hart van Nederland. Een gebied met bijzondere ruimtelijke kwaliteiten te midden van grote steden. Het gebied kenmerkt zich door het unieke open agrarisch landschap en daarnaast een verstedelijkt deel met verbindingen naar de grote steden van de Randstad. Door de ligging ten opzichte van de grote steden en de hoofdwegen is het gebied Midden-Holland goed bereikbaar en heeft het gebied een grote aantrekkingskracht en aansluiting op internationale vervoersknooppunten.

Deze kenschets van de ruimtelijke kwaliteiten is ook terug te zien in de economische kracht van het gebied. Het gebied heeft de reputatie van een prettig werkgebied met een gevarieerd economisch profiel. De economische structuur, belicht naar de toegevoegde waarde en arbeidsvolume als belangrijke economische parameters, toont een grote verscheidenheid. Alle bedrijfstakken zijn in dit gebied vertegenwoordigd met uitschieters naar de bovenkant en naar de onderkant. Het aandeel van de agrarische sector, de bouwnijverheid, de handel en van de zorg liggen boven het landelijk gemiddelde. Industrie, horeca en overheid & onderwijs liggen daaronder. Het midden- en kleinbedrijf (MKB) vertegenwoordigt het grootste aandeel in toegevoegde waarde: circa 65% (ten opzichte van het landelijk gemiddelde van 55%).

Midden-Holland is vooral een MKB economie met een grote diversiteit. Dat maakt die economie vitaal, veerkrachtig en weerbaar. Dit betekent verhoudingsgewijs minder werkloosheid, aantrekkingskracht op een veelheid van opleidingsniveaus en opgeleiden en daarmee weer op de woningmarkt. Toch zit er een andere kant aan; de economie ontbeert een duidelijk profiel. Dit brengt met zich mee dat Midden-Holland niet of nauwelijks op de economische bovenregionale, provinciale en Europese kaarten staat. De landelijke delen van het gebied vallen onder het zogenaamde Groene Hart-beleid, het westelijk deel van Midden-Holland valt binnen de Zuidvleugel: Gouda, Waddinxveen en Zuidplas (Z3). Gemeenten in het Groene Hart hebben met andere ruimtelijke perspectieven te maken dan gemeenten die onder de Zuidvleugel vallen. Doel van de Zuidvleugel is namelijk het versterken van de economische structuur en van de concurrentiepositie door onderlinge afstemming. De samen met het rijk opgestelde Gebiedsagenda Zuidvleugel – Zuid-Holland uit 2010 – 2011 is het integrale kader van de samenwerking.

De gemeenten werken al intensief samen om de economie in Midden-Holland op de kaart te zetten en het vestigingsklimaat te verbeteren. Ook zijn er al belangrijke aanzetten gegeven richting bovenregionale profilering en zijn ingangen benut naar Europese subsidies. De bestaande intergemeentelijke samenwerking (met name via het Regionaal Economisch Overleg) concentreert zich op een nieuwe bedrijventerreinenstrategie, een nieuw regionaal detailhandelsbeleid en actualisering van de regionale kantorenstrategie voor de regio. Daarnaast is een koersdocument opgesteld Region Building in Midden Holland.

De hoofdlijnen van de huidige samenwerking van de economie in Midden-Holland zijn opgenomen in bijlage 1.

PROGRAMMA

Centrale doelstelling

Doelen

1. Behoud en versterking van de economische activiteiten met nadruk op verbetering vestigingsfactoren midden- en kleinbedrijf, agrarische sector in brede zin en gezondheid en zorg.
2. Ontwikkelen van de sector recreatie & toerisme en daarin de relatie met de omliggende steden (Rotterdam, Gouda, Utrecht) versterken.
3. Intensiveren van economische verbindingen door verschillende schakels en spelers met elkaar te verbinden. Samenwerking tussen verschillende partijen tot stand brengen.
4. Ruimte voor innovatie, voor verbindingen tussen traditionele bedrijvigheid en nieuwe perspectieven.
5. Behoud en verbeteren van werkgelegenheid
6. Bevorderen van het HBO-onderwijs in de regio en realiseren van een betere aansluiting bedrijfsleven-beroepsonderwijs (VMBO, MBO).

Gezamenlijk belang: samenwerking en innovatie

Het sterker positioneren van de regio en aansluiting vinden bij provinciale en Europese programma's als ROM Zuidvleugel en EFRO, maar ook het borgen van belangrijke voorwaarden voor de regionale economie in de Provinciale Structuurvisie, maken het van belang dat gemeenten (met private partijen) gezamenlijk een agenda en strategie opstellen. Daarnaast zal een nauwe samenwerking de kwaliteit van de dienstverlening aan ondernemers verbeteren. Omdat de regio's rondom Alpen aan den Rijn en Woerden in verschillende opzichten vergelijkbaar dan wel complementair zijn en ook dezelfde opgaven kennen, moet aansluiting worden gezocht bij de gezamenlijke economische agenda van Alphen a.d. Rijn, Gouda en Woerden.

Behoud en verbeteren relevante beroepsopleidingen en werkgelegenheid

Een van de randvoorwaarden voor een goed vestigingsklimaat is het op peil houden van voldoende werkgelegenheid en het reduceren van de imperfecties op de arbeidsmarkt. Hiervoor is al een Werkprogramma Integraal Arbeidsmarktbeleid opgesteld dat door het 3-O overleg Midden-Holland wordt uitgevoerd (zie bijlage 2). Dit programma Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs streeft niet naar het oprichten van een nieuw gremium op het gebied van Arbeidsmarkt en Onderwijs, maar zet vooral in op het aansluiten bij dit bestaande initiatief en het leveren van een bijdrage hieraan. Het stimuleren en versterken van relevante beroepsopleidingen is hier onderdeel van.

Waaraan levert het programma een bijdrage?

1. Versterking vitaliteit van het gebied (zie programma Ruimte en Wonen).
2. Behoud en uitbreiding verbrede landbouw (verbinding naar het programma Ruimte en Wonen)
3. Uitbreiding toerisme en recreatie (verbinding naar het programma Natuur en Water)
4. Voorkomen schooluitval, verlengde leerweg, aansluiting onderwijs/bedrijfsleven, Social Return on Investment, participatie (verbinding naar programma Sociaal Domein).

Wat gaan we ervoor doen?

Het programma Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt

1. De agrarische sector:

Traditionele landbouw

Eén van de sterk vertegenwoordigde sectoren in Midden-Holland is de agrarische sector. De landbouwproductie, inclusief de toeleverende en ondersteunende diensten en de productverwerking, vertegenwoordigt een belangrijke toegevoegde waarde en is de belangrijkste economische drager van het landschap.

Glastuinbouw

Met name in het westelijke deel van Midden-Holland is de glastuinbouw een belangrijke sector. Voor de periode 2014-2018 wordt een grootschalig en duurzaam glastuinbouwgebied ontwikkeld van circa 90 ha in de Zuidplaspolder.

Verbrede landbouw

De agrarische sector omvat meer dan de traditionele landbouw. Het gaat ook om verbrede landbouw (nevenactiviteiten die plaatsvinden op het agrarisch bedrijf) waarmee de boer zijn inkomen vanuit het boerenbedrijf kan aanvullen. Voorbeelden: zorg, kinderopvang, educatie, natuurbeheer, verkoop van (streek)producten. In dit kader is ook in het ruimtelijk instrumentarium van gemeenten ruimte gecreëerd voor nieuw ondernemerschap. Hierdoor is het gemakkelijker voor een agrarische bedrijf nog iets anders te gaan doen, maar ook biedt het ruimte voor niet-agrarische ondernemingen. Veel activiteiten kunnen zonder vergunning worden gestart, voor andere is slechts een kort vrijstellingstraject nodig.

Greenport

De aanwezigheid van de Greenport Boskoop is een belangrijke economische pijler. De boom- en sierteelt in Boskoop is één van de vijf Greenports in Nederland. Doordat de Provinciale Structuurvisie van Zuid-Holland de Greenports als één van de belangrijke economische pijler noemt, staat dat deel van de economische activiteiten op de Zuid-Hollandse en internationale kaart. De opgave is om meer te doen met dezelfde hoeveelheid (beperkte) ruimte en met minder energie en water. Behoud van productielocaties, innovatie en modernisering ter verhoging van de verdien capaciteit zijn belangrijke opgaven.

Bio based economy

Binnen de bio-energie-aanpak (de zogenaamde bio-based economy) staat het principe centraal dat een natuurlijke grondstof optimaal wordt benut en waarbij er maximaal economisch en maatschappelijk rendement uit gehaald wordt. Deze ruime omschrijving biedt voldoende mogelijkheden om bij aan te sluiten. De biobased economy is een belangrijk thema waarop Europees geld per 2014 wordt ingezet. Voor dit programma valt in eerste instantie te denken aan een gezamenlijke (regionale) afstemming met betrekking tot bestemmingsplanregels en aan een regionale inventarisatie van biomassa en potenties.

2. Het Midden- en Kleinbedrijf:

Het midden- en kleinbedrijf floreert in Midden-Holland. Er zijn veel Zelfstandigen Zonder Personeel (ZZP-ers). Het MKB kent een grote verscheidenheid: veel handel en zakelijke dienstverlening. Deze bedrijfstakken vormen de hoofdmoot qua toegevoegde waarde en arbeidsvolume.

Opvallend is daarnaast de zogenaamde maakindustrie, met name in de maritieme sfeer. Hoewel deze industrie nog steeds een stedelijke associatie wekt, geldt dat de industrie juist in suburbane gebieden terecht is gekomen. Dit beeld laat zich ook in Midden-Holland zien. Dat hangt samen met de ruimtelijke beperkingen in de steden en met de vestigingsvoorwaarden in het gebied: ondernemend talent, een stabiele middenklasse bevolking met ambachtelijke en technische affiniteit, cultuur van het gebied.

De maakindustrie kent de nodige internationaal opererende niches en is één van de parels van de economische bedrijvigheid in Midden-Holland. Het biedt interessante aanknopingspunten om de economie (verder) op de kaart te zetten. Via het MKB en de maakindustrie kan de regio een gezicht krijgen door verbindingen te leggen tussen bedrijven, onderwijsinstellingen en overheden. Transport & logistiek en ICT belangrijke bedrijfstakken in Midden-Holland. Met name op bedrijventerreinen grenzend aan de A12 in Waddinxveen, Gouda en Moordrecht, zorgen transport- & logistiekbedrijven voor veel werkgelegenheid en toegevoegde waarde. Het is van belang dat de gunstige ligging van Midden-Holland t.o.v. Rijnmond en Schiphol maximaal wordt benut.

3. Gezondheid en zorg:

De zorg is een belangrijk cluster in Midden-Holland. Gouda heeft in de zorgsector een regionale functie met het Groene Hartziekenhuis en is daarmee één van de hoofdrolspelers in de werkgelegenheid (circa 8500 fte) binnen deze sector. In het vooruitzicht van nieuwe ontwikkelingen in de zorgsector, meer aandacht voor gezond leven en een grote rol voor gemeenschappen in de ondersteuning van ouderen en hulpbehoevenden, kan het interessant zijn om te verkennen wat ook in dit opzicht de verbinding stad-land kan betekenen (bijvoorbeeld een zorghotel). Zorgboerderijen leveren op dit moment al een gedifferentieerde bijdrage in de zorg. In de toekomst zijn wellicht vormen van hulp en zorg in het platteland te organiseren, die aansluiten op of onderdeel uitmaken van het stedelijk aanbod aan (gezondheids)zorg. Verder zijn er mogelijkheden te onderzoeken op het gebied van innovatie Bio Life Science.

4. Recreatie en Toerisme

Als onderdeel van het Groene Hart, is Midden-Holland een aantrekkelijk gebied voor vrijetijdsbesteding, van de eigen bewoners maar ook van de inwoners van de omliggende grote steden. Er zijn nog legio kansen om recreatie en toerisme (R&T) verder te ontwikkelen. Met name waterrecreatie is nog nauwelijks ontwikkeld. De toegevoegde waarde van R&T is beperkt, maar omdat op dit moment de grote steden gemiddeld slechts 4% van de R&T koopkracht besteden in het Groene Hart, valt er nog genoeg te verdienen - de nog maar nauwelijks ontwikkelde relatie tussen platteland en steden zal een deel van de verklaring zijn. Daarnaast zal een ontwikkelde R&T sector Midden-Holland nog meer dan nu aantrekkelijk maken als woon- en werkgebied.

Aan recreatie en toerisme wordt al op verschillende fronten gewerkt, bijvoorbeeld in de veenweidepacten, in de natuur- en waterschappen, in de Bestuurlijke tafel Recreatie en Toerisme Groene Hart 14 gemeenten en diverse particuliere initiatieven.

Maatschappelijke effecten en indicatoren:

Agrarische sector

Maatschappelijke effecten:

- Het agrocluster krijgt voldoende ruimte om economisch rendabel te ondernemen. Gelet op de grote waarde van het agrocluster geldt dit ook voor de bedrijven in het cluster van toelevering, productie, verwerking en afzet van agrarische producten.
- Stijging van de toegevoegde waarde van de agrarische sector, onder meer bereikt door innovatie, ketensturing en schaalvergroting.
- De Greenport Boskoop is versterkt in relatie tot het topsectorenbeleid van het rijk.
-

Voor het realiseren van de genoemde maatschappelijke effecten moeten de volgende acties worden ondernomen

Actiepunten:

1. Om de agrarische sector (ij inclusief de glastuinbouw) een goed perspectief te bieden en innovaties te stimuleren, is het van belang een (triple-helix) samenwerkingsplatform te organiseren met LTO Noord, Landbouw Universiteit Wageningen (LUW) en de gemeenten Midden-Holland.
2. Het onderzoeken van de mogelijkheden van de biobased economy als bron van innovatie en instrument om het productieland op een vernieuwende manier in te zetten.
3. Het bevorderen van technologische vernieuwing in de agrarische sectoren en de daarmee samenhangende agrocluster.

Midden- en kleinbedrijf

Maatschappelijke effecten:

- Voldoende (planologische) ruimte voor groei en innovatie.
- Bevorderen ondernemersklimaat met regionale bedrijventerreinenstrategie, regionale structuurvisie detailhandel en regionale kantorenstrategie.
- Stimuleren start-ups.
- Ondernemers als ambassadeurs voor het ondernemerschap.
- Er is een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.
- Meer ruimte en beleidsmatige inbedding voor de watergebonden bedrijvigheid.
- De regio Midden-Holland neemt deel aan of maakt gebruik van provinciale, landelijke en Europese programma's.
- Er zijn verbindingen gemaakt met soortgelijke programma's rondom Alphen aan den Rijn en Woerden
- De regio is voor het rijk, de provincie en andere partijen een vanzelfsprekende partner die een substantiële bijdrage levert aan de economische vitaliteit van de provincie.

Voor het realiseren van de genoemde maatschappelijke effecten moeten de volgende acties worden ondernomen.

Actiepunten:

1. Het opstellen van actuele regionale beleidskaders voor detailhandel, kantoren en bedrijventerreinen.
2. Het opstellen van een regionaal economische samenwerkingsagenda met vertegenwoordigers van lokale ondernemersverenigingen, VNO-NCW, MKB Nederland, Kamer van Koophandel, het Platform Arbeidsmarkt en onderwijs en onderwijsorganisaties (triple helix). Cruciaal voor het ontwikkelen van zo'n regionale agenda en strategie is de deelname van het georganiseerde bedrijfsleven maar ook van ambitieuze individuele ondernemers.

Gezondheid en zorg

Maatschappelijke effecten:

- De regio is voorbereid op de effecten van de demografische ontwikkelingen (relatie naar sociaal domein).
- Voldoende en passende zorg achter de voordeur.
- Efficiënte zorg en gekwalificeerd/gespecialiseerd personeel.
- Werkgelegenheid die meegaat met nieuwe ontwikkelingen.
- Gezondheidszorg kent een samenhangend stedelijk en landelijk aanbod

Voor het realiseren van de genoemde maatschappelijke effecten moeten de volgende acties worden ondernomen:

Actiepunten:

1. Het bevorderen van mogelijkheden van technologische vernieuwing in de zorg.
2. Het uitwisselen van informatie en kennis met bestaande clusters (bijvoorbeeld Bio Life Science Leiden).
3. Het aangaan van samenwerkingsrelaties met Kennisalliantie, zorgaanbieders, zorgvragers en het cluster maakbedrijven in de zorgsector.

Recreatie en Toerisme

Maatschappelijke effecten:

- Het bedrag dat inwoners uit de grote steden besteden aan recreatie in Midden Holland is toegenomen (t.o.v. 2011).
- Een fijnmazig fiets-, vaar- en wandelnetwerk vergroot de toegankelijkheid en draagt bij aan de gastvrijheid van het gebied. Daarnaast wordt ingezet op het maken van verbindingen tussen stedelijk en landelijk gebied. Onder andere door combinatiemogelijkheden met het citymanagement in de omliggende steden.

Actiepunten:

Beleidsontwikkeling en -uitvoering ten behoeve van Recreatie en Toerisme is (zoals eerder in de tekst aangegeven) belegd bij de strategische tafel van de gefuseerde natuur- en recreatieschappen, de bestuurlijke tafel Recreatie en Toerisme Groene Hart 14 gemeenten en de Stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart.

Externe kaders

Regionaal:

- Ruimtelijke Agenda Midden-Holland 'Geslaagde kwaliteit in een vitale regio, februari 2012
- Intentieverklaring (Samen)werken in de regio Midden-Holland, april 2008
- Region Building in Midden-Holland – Rapport Bureau Blaauwberg, januari 2010
- 3-O Midden-Holland Werkprogramma 2012-2013 Integraal Arbeidsmarktbeleid, augustus 2012

Lokaal:

- Economische Visie Gouda 2005-2010 "Aantrekkelijk ondernemen – Veelzijdige werkgelegenheid
- Meer Keuze in Winkelen – detailhandelsvisie Gouda 2009-2020
- Eten, drinken en overnachten in Gouda – horecanota Gouda 2008-2017
- Vitale economie in een groen landschap, actualisering economische visie K5, november 2011
- Uitvoeringsprogramma economische visie K5, mei 2012
- Foto van de sociaaleconomische situatie in Zuidplas, april 2011
- Economische visie en actieplan voor Gemeente Zuidplas, april 2011
- Economische analyse Bodegraven-Reeuwijk, april 2012
- Structuurvisie Waddinxveen 2030 (2012)

Provinciaal:

- Kansen zien kansen grijpen. Beleidsvisie en uitvoeringsstrategie regionale economie en energie 2012-2015, Provincie Zuid-Holland, mei 2012
- Naar een gezonde kantorenmarkt in Zuid-Holland, Provincie Zuid-Holland, augustus 2012
- Convenant aanpak leegstand kantoren, Neprom, augustus 2012
- Regionale ramingen bedrijventerreinen ZH 2010-2040 deel 1, Provincie Zuid-Holland, maart 2012
- Regionale ramingen bedrijventerreinen ZH 2010-2040 deel 2, Provincie Zuid-Holland, april 2012
- Gebiedsagenda Zuidvleugel/Zuid-Holland, Zuidvleugelpartners en Rijk, november 2010
- Economische agenda Zuidvleugel 2012-2015, Provincie Zuid-Holland, november 2011
- Zuidvleugel de topregio van Nederland, Roland Berger, januari 2011
- Innoveren voor de toekomst, Provincie Zuid-Holland, januari 2011
- Notitie detailhandel Zuid-Holland, Provincie Zuid-Holland, juli 2012

Nationaal:

- Bedrijfslevenbrief, Ministerie van Landbouw, Economie en Innovatie, mei 2011
- Naar de Top, het bedrijvenbeleid in actie(s), Ministerie van Economische Zaken, september 2011
- Beleidsagenda Economische Zaken 2013, Ministerie van Economische Zaken

Rapporten:

- Regio's in economisch perspectief, ING, december 2012
- Krachtig Groen Hart, een kloppend groen hart, Rabobank, oktober 2012
- Vogelzang e.a., Boeren in het Groene Hart: kansen voor het agrocluster (LEI 2009)

Externe partners

- Kennisalliantie
- Regionaal Platform Arbeidsmarkt (RPA)
- LTO-Noord
- Lokale ondernemerskringen
- MKB Nederland
- Kamer van Koophandel
- VNO-NCW
- Hoofdbedrijfschap Detailhandel
- Provincie Zuid-Holland
- Waterschappen
- Lokale onderwijsorganisaties
- Lokale organisaties werkzaam op het gebied van gezondheid en zorg
- Recreatieschappen
- Rijksoverheid

Hbs/JT/IS 29 april 2013

Bijlage 1 Hoofdpijnen van huidige samenwerking economie in Midden-Holland

Lopende initiatieven

De gemeenten werken al intensief samen om de economie in Midden-Holland op de kaart te zetten en het vestigingsklimaat te verbeteren.

1 Region building in Midden-Holland

Een belangrijke stap die in dit verband genoemd mag worden, is de verkenning van de economie in de regio met het rapport Region Building in Midden-Holland: een koersdocument van het gezamenlijk portefeuillehoudersoverleg Werk & Inkomen en Economische Zaken (Blaauwberg, 2010). Dit rapport laat zien dat het gebied Midden-Holland goede mogelijkheden heeft om acquisitie- en concurrentiekracht op te bouwen. Gezien het profiel van de regio is er alle aanleiding om te zorgen voor een betere zichtbaarheid aan de beleidstafels waar over innovatie en clustervorming wordt gesproken. Voor vergroting van de zichtbaarheid is een proces van 'region building' nodig: Midden-Holland moet zich als samenhangende regio presenteren. De toonaangevende organisaties in het openbaar bestuur, het bedrijfsleven en het onderwijs moeten elkaars doelen kennen, snel naar elkaar kunnen doorverwijzen en gezamenlijk optrekken in de belangenbehartiging naar buiten.

2 Vestigingsklimaat en profilering

Op verbetering van het vestigingsklimaat wordt vanuit de bestaande samenwerking ingezet met een nieuwe bedrijventerreinenstrategie (gebaseerd op de vraaggerichte aanpak die is ontwikkeld in de Krimpenerwaard), een nieuw regionaal detailhandelsbeleid en actualisering van de bestaande regionale kantorenstrategie voor de regio. Met deze strategieën bepalen de gemeenten in Midden-Holland de richting op hoofdpijnen op de verschillende terreinen. Tegelijkertijd wordt de economie met behulp van deze strategieën duidelijk op de kaart gezet.

Deze drie beleidsterreinen staan als gevolg van de economische recessie onder grote druk en de uitdaging is om voor de toekomst voldoende en kwalitatief geschikte ruimte beschikbaar te houden om economische activiteiten te blijven ontwikkelen. De huidige verminderde vraag naar werklocaties voor bedrijven, kantoren en detailhandel moet ook worden gezien in het licht van de herziening van de Provinciale Structuur Visie Zuid-Holland. Werklocaties vormen een belangrijk onderdeel van de PSV, en Provinciale Staten stellen zich tot dusverre op het standpunt dat naast het opnemen van lagere behoeftes voor werklocaties, ook keuzes gemaakt moeten worden in het aanbod van werklocaties. Het op tijd gereed hebben van genoemde strategieën is essentieel om inbreng te leveren bij de herziening van de PSV en voldoende en passende werklocaties voor deze regio in de provinciale planvorming in te brengen.

3 Deelname aan bovenregionale samenwerking in Zuidvleugel

Een deel van het gebied Midden-Holland (Gouda, Waddinxveen, Zuidplas) valt geografisch gezien in het zogenaamde Zuidvleugelgebied en daarom is Midden-Holland sinds circa 2004 – 2005 lid van het Bestuurlijk Platform Zuidvleugel (BPZ, of kortweg Zuidvleugel). De Zuidvleugel is een interregionaal samenwerkingsverband met de provincie Zuid-Holland voor het verstedelijkte deel van de provincie. Leden van de Zuidvleugel zijn: Stadsregio Rotterdam, Stadsgewest Haaglanden, Drechtsteden, Holland Rijnland, Midden-Holland, gemeente Rotterdam en de gemeente Den Haag. Het doel van de samenwerking in de Zuidvleugel is het versterken van de economische structuur en concurrentiepositie van de Zuidvleugel. Dat gebeurt vooral via onderlinge afstemming en samenwerking in programma's en projecten.

Bij vrijwel alle Zuidvleugelprojecten en –programma's worden de belangen van Midden-Holland ingebracht. De inbreng is met name gebaseerd op de Ruimtelijke Agenda Midden-Holland. Een overzicht van enkele lopende programma's en projecten in de Zuidvleugel:

- *Verstedelijkingsstrategie Zuidvleugel*: verstedelijkingsafspraken in de vorm van een woningbouwprogramma om te voldoen aan de verwachte vraag in kwantitatieve en kwalitatieve zin (woonmilieus).
- *Groenstrategie Zuidvleugel*
- *Economische Agenda Zuidvleugel*: Het Uitvoeringsprogramma van de Economische Agenda Zuidvleugel voor 2011 – 2015 heeft als doel om kansrijke ontwikkelingen aan te jagen, initiatieven met elkaar te verbinden en de regionale samenwerking te bevorderen. Het Uitvoeringsprogramma kent vier hoofdpogaven: de transitie van het haven Industrieel Complex, de Verduurzaming van de Greenports, de campusontwikkeling en kennisvalorisatie rond de universiteiten en kennisinstellingen, en de groei van de kennisintensieve en zakelijke dienstverlening in het stedelijk gebied. Dat gebeurt door het gericht stimuleren van innovatie en verduurzaming in elf topsectoren die de basis vormen van deze vier economische pijlers. Momenteel wordt gewerkt aan het opzetten van een ontwikkelingsmaatschappij. In tegenstelling tot het onderdeel Verstedelijkingsstrategie en Stedenbaan, is het voor Midden-Holland het lastig om bij deze Economische Agenda Zuidvleugel binnen te komen en direct bij de planvorming betrokken te geraken. Dat hangt samen met de gekozen hoofdpogaven. Binnen Midden-Holland is namelijk alleen de Greenport Boskoop de inhoudelijke verbinding met de in de Zuidvleugel gekozen topsectoren.
- *Stedenbaan Plus*: Dit programma richt zich op verbetering van de OV-bereikbaarheid in de Zuidvleugel en de ontwikkeling van stationsomgevingen. Oorspronkelijk omvatte Stedenbaan in Midden-Holland alleen de stations Gouda en Nieuwerkerk. Tegenwoordig vallen alle treinstations en HOV-stations onder het programma. Daarmee zijn ook de stations in Waddinxveen, Boskoop en Bodegraven in beeld, evenals de (toekomstige) HOV-busverbinding naar Schoonhoven.
- *BO MIRT*. Dit overleg tussen een bestuurlijke delegatie van de Zuidvleugel en de minister van I. en M. vindt één keer per jaar plaats. Afhankelijk van de agenda zijn ook de ministers van EZ en BZK betrokken. In het verleden werden voornamelijk afspraken gemaakt over investeringen in infrastructuur. Tegenwoordig worden ook ruimtelijke ontwikkelingen in samenhang met verkeer en vervoer besproken.

Bijlage 2 Werkprogramma Integraal Arbeidsmarktbeleid opgesteld dat door het 3-O overleg Midden-Holland